

LA «NOVA» JERARQUIA OLOTINA

ELS EXCOMBATENTS OLOTINS DEL BÀNDOL NACIONAL DURANT LA POSTGUERRA, DE 1939 A 1952

La Guerra Civil Espanyola (1936-1939) causà un sisme profundíssim en la societat espanyola i la fracturà transversalment, de manera que partidaris i detractors d'un i altre bàndol es veieren abocats a una lluita desigual en funció de l'èxit o el fracàs del cop d'estat en cada territori. A Catalunya, la derrota dels militars insurrectes i el posterior desencadenament de la revolució social fou el principal detonant de l'exili de la gent d'ordre, una fugida ben anterior a la del gran èxode republicà de 1939 i originada, precisament, en el fet d'haver combatut la República. La història d'aquest exili és també el relat d'una victòria: el retorn triomfant dels vencedors després de la caiguda de Catalunya.

JORDI E. RUBIÓ COROMINA > TEXT

COL·LECCIÓ FAMÍLIA GINABREDA. FOTO: QUIM ROCA

>> Carnet de militant de FET-JONS.

La fugida dels nacionals a través dels senders pirinencs contrasta amb el seu retorn victoriós com a part de les forces d'ocupació

A Olot, l'alt nombre de desertors que es trobaven en la zona *nacional* –segurament afavorits per la geografia de la Garrotxa, una comarca muntanyosa i propera a la frontera pirinenca– omplí de significat el seu retorn. De fet, la seva fugida en la clandestinitat de la nit a través dels senders pirinencs contrasta i molt amb el seu retorn victoriós com a part de les forces d'ocupació. Una vegada a Olot, les tropes franquistes reberen tot tipus de reconeixements per part de les noves autoritats locals i també, cal dir-ho, per una part important dels olotins. Així mateix, el triomf de la dictadura militar els valgué la condició d'excombatents. Ara bé, ¿què significava aquest nou atribut nascut de la contesa militar? Visiblement es tractava d'un sistema per reconèixer i premiar exclusivament els soldats del bàndol *nacional*. Però, més enllà de l'interès per recompensar aquests soldats, l'ob-

Foto: JUDIT PUJADÓ

>> *Monument funerari a les víctimes del bàndol nacional de la Guerra Civil a Olot.*

jectiu prioritari era establir una «nova» jerarquia, una elit dirigent que s'adherís sense fissures a la dictadura militar que havia ajudat a construir. En aquest sentit, ¿qui millor que els excombatents, que havien lluitat precisament per la victòria de la dictadura, per jugar aquest rol i prendre el control del poder local? A Olot, la manca de falangistes d'abans de la guerra, de *camisas viejas*, i la desconfiança del règim envers els antics membres de la Lliga Catalana i del carlisme, mal cohesionats dins la nova Falange Española Tradicionalista y de las JONS, portaren les autoritats franquistes a fer ús del graner d'excombatents que hi havia a la ciutat.

Els premis de la victòria

Quins foren els beneficis dels excombatents? Primer, el carnet d'excombatent –del qual eren beneficiaris, malgrat les moltes excepcions, tots els soldats que acreditessin sis mesos a primera línia del front de guerra– do-

nava accés al cos de funcionaris públics. Els eren reservades el 80% de les places, i fins i tot s'arribà a regular la contractació de personal excombatent en l'empresa privada en el mateix percentatge que l'establert en l'Administració pública! Així mateix, la provisió de personal polític del nou règim privilegiava l'elecció d'excom-

«El Estado se compromete a incorporar la juventud combatiente a los puestos de trabajo, honor o de mando, a los que tienen derecho como españoles y que han conquistado como héroes»

batents. Segons l'article 16 del Furo del Trabajo franquista, «El Estado se compromete a incorporar la juventud combatiente a los puestos de trabajo, honor o de mando, a los que tienen derecho como españoles y que han conquistado como héroes».

A més a més d'introduir els excombatents en el mercat laboral al costat d'altres figures sorgides de la guerra, com excaptius, mutilats de guerra, etc., també es van establir subsidis exclusius per a excombatents. L'anomenat *subsidio al combatiente*, implantat durant el conflicte (1937) com una ajuda a les famílies amb soldats al front, es transformà una vegada acabada la guerra en una percepció més per als excombatents, que Ramón Serrano Suñer justificava així: «La terminación de la Guerra no quita oportunidad al uso de dicha facultad [la de seguir concedint ajudes als combatents] de la misma manera que no resta vigencia a los preceptos orgánicos del Ejército,

>> **Diploma dels Màrtirs de la Tradició Espanyola atorgat a Esteve Planadecursach.**

siempre preparado a cualquier eventualidad bélica». Per tant, la recompensa per l'esforç bèl·lic i fins i tot una possible entrada d'Espanya a la Segona Guerra Mundial requerien el manteniment del subsidi. La pervivència d'aquesta ajuda se sustentà amb recàrrecs de fins al 20% en molts productes aleshores qualificats de luxe, com les consumicions en bars i restaurants o els aparells de ràdio.

El perfil dels excombatents olotins

Entre els membres del que podem anomenar la nova jerarquia olotina predominava la gent d'ordre, persones amb unes idees profundament catòliques i conservadores, enfrontades als

Aquells que el 1936 esdevingueren els primers exiliats de la Guerra Civil, a partir de 1939 formaren el col·lectiu més nombrós i influent dins de la nova elit local

ideals republicans. En un segon lloc se situaven els desertors de l'exèrcit republicà, persones amb un perfil ideològic menys ben definit. Aquests, tot i que s'exiliaren a França i molts d'ells acabaren a l'Espanya *nacional*, participaren en menor mesura dels òrgans de poder del règim. Fou la política del govern francès, restrictiva, la que afavorí l'entrada a la zona insurrecta de bona part dels pròfugs que arribaren al seu territori.

El perfil professional determinat per les fitxes personals dels excombatents mostra un alt percentatge de professionals liberals (24%), d'entre els quals sobresurten industrials, hisendats, professionals vinculats al dret, artistes, etc. També hi trobem una base notable d'artesans qualificats (24%), comerciants (18%), un nombre considerable d'estudiants (13%) i oficinistes (10%). La resta d'oficis no arriben al 5%, amb l'excepció dels funcionaris públics (6%). Aquestes dades reflecteixen un ventall d'oficis ben remunerats i de qualificació mitjana-alta, mentre que els oficis més abundants dins la societat de l'època, com els d'agricultors, jornalers, obrers, etc., hi resten ben poc representats. Aquesta situació demostra que bona part dels excombatents tenien un nivell d'estudis per damunt de la mitjana i una bona situació econòmica. Malgrat tot, sabem que no tots els soldats de Franco es registraren com a excombatents. De fet, a Olot sembla clar que els grups més polititzats –la dreta militant– acudiren en massa a tramitar els seus carnets d'excombatents, mentre que d'altres hi mostraren un interès menor.

Una mirada als noms dels càrrecs municipals permet veure més clarament aquesta situació. Entre els prop de mig miler d'olotins instal·lats en la zona insurrecta durant la guerra –la major part excombatents– hi ha molts personatges coneguts de l'Olot de la postguerra. Dins de les comissions gestores municipals (1939-1948) i els primers ajuntaments (1948-1952), hi trobem els següents regidors: Antoni Oró Cardelús (comerciant), Joan Selles Cardelús (industrial), Ignasi Casas Pujades (empleat), Francesc Mas Pau (industrial), Lluís Castañer Puigdevall

>> *Companyia de soldats del Terc de Requetès de Nostra Senyora de Montserrat.*

(comerciant), Josep Maria Descals Hostench (escriptor), Albert Bassols Carbó (industrial), Joan Serra Fageda (industrial), Antoni Güell Gassó (comptable), Xavier Sacrest Montsalvatge (industrial), Joan Colldecarrera Jordà (propietari), Miquel Puigvert Vinyeta (industrial), Pere Bretcha Galí (industrial i alcalde de 1942 a 1956), Josep M. Capdevila Masó (advocat), Joaquim M. Aubert Torras (industrial), Baltasar Farrés Plana (agricultor), Rafel Tresserras Aulí (agent comercial), Joan Arau Sargatal (comerciant), Josep Aubert Camps (industrial), Josep Descals Planas (industrial), Josep Maria Puig Danés (metge), Josep Buch Salgueda (comerciant), Josep M. Serra Corriols (escriptor) i Ferran Castañer Farré (industrial). En conjunt, 44 dels 78 seients del consistori olotí entre 1939 i 1952 foren ocupats per excom-

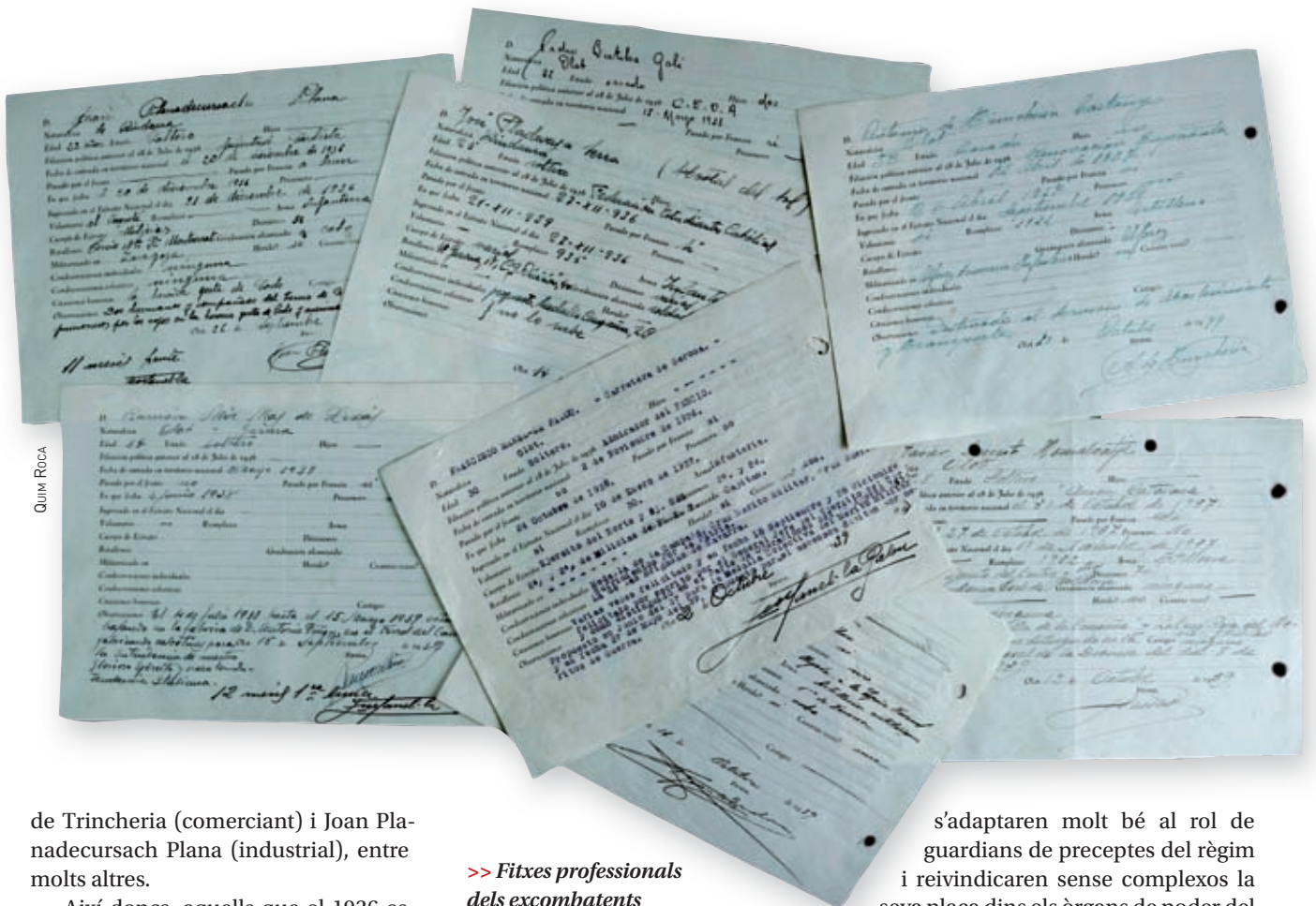
batents o bé per persones que havien passat una part de la guerra a la rereguarda franquista.

Malgrat tot, els regidors que acabem d'esmentar només representen una part dels soldats de Franco que

«La Falange local está totalmente divorciada de la opinión española, que recuerda la actuación antiespañola de la mayoría de sus dirigentes»

van accedir a càrrecs de responsabilitat dins del règim. De fet, l'Ajuntament fou l'òrgan més desprestigiad per la dictadura, mancat de recursos i amb una remarcable incapacitat d'actuació. En canvi, els serveis de Falange disposaven de més recursos, tot i que sempre supeditats al cap provincial i a les reprovacions del governador civil, veritable representant de la dictadura. Repassant els membres de les milícies olotines de FET-JONS i la Guàrdia de Franco, organismes integrats essencialment per excombatents, trobem els tinents Lluís Casademont Colomer (advocat i alcalde d'Olot entre 1966 i 1967), Ramon Badosa Pujolar (advocat), Artur Cardelús Dalfó (advocat) i Josep Grabulosa, els alferes Àngel Vila Aulí (artista), Àngel Turón Bufia (professor) i Josep M. Hostench Basil (industrial) i els brigades Francesc X.

QUIM ROCA

de Trinchera (comerciant) i Joan Plana (industrial), entre molts altres.

Així doncs, aquells que el 1936 esdevingueren els primers exiliats de la Guerra Civil, a partir de 1939 formaren el col·lectiu més nombrós i influent dins de la nova elit local, una elit assentada sobre l'actuació bèl·lica desenvolupada durant el conflicte armat.

Tradicionalistes i excombatents: una pugna pel poder local

L'elevat nombre d'excombatents que hi havia a la ciutat d'Olot topà ben aviat amb les forces vives, sobretot el tradicionalisme, que havia sabut ocupar la direcció de l'Ajuntament i la Delegació Local de Falange quan la major part d'excombatents encara es trobaven mobilitzats al front. Aquesta circumstància va portar la delegació d'excombatents a denunciar l'acumulació de poder i les «males pràctiques» exercides pels tradicionalistes al capdavant de FET-JONS i l'alcaldia municipal. Els atacs, dirigits pel capità i cap local d'excombatents Francesc Manel·la Palou, acusaven els carlins de celebrar actes i utilitzar símbols no autoritzats, d'usar constantment el ca-

>> Fitxes professionals dels excombatents de la Delegació Local d'Excombatents d'Olot.

talà a la delegació de Falange, d'emetre, des de l'oficina d'informació dirigida per Antoni Oró, informes tendenciosos -fet cert i contrastat-, i d'haver col·locat com a secretari de Falange Marià Bolós, antic secretari del jutjat popular d'Olot durant la guerra. Per al capità Manel·la, «La Falange local està totalment divorciada de la opinió espanyolista, que recuerda la actuación antiespanyola de la mayoría de sus dirigentes». En síntesi, els excombatents

L'Olot del primer franquisme arrossegà el jou de la guerra de la mà d'un personal polític que tenia com a principal característica comuna el fet d'haver lluitat al costat de Franco

s'adaptaren molt bé al rol de guardians de preceptes del règim i reivindicaren sense complexos la seva plaça dins els òrgans de poder del franquisme.

Aquestes denúncies devien tenir el seu efecte, perquè a partir de 1942 s'establí el control únic, pel qual s'atorgava a la mateixa persona els càrrecs d'alcalde i cap local de Falange, que en aquest cas van recaure en l'industrial i excombatent Pere Bretcha Galí. La reestructuració de 1942 també implicà una dràstica pèrdua de poder dels tradicionalistes, que perderen primer l'alcaldia i, poc després, el control del partit únic.

En conclusió, l'Olot del primer franquisme arrossegà el jou de la guerra de la mà d'un personal polític que tenia com a principal característica comuna el fet d'haver lluitat al costat de Franco.

Jordi E. Rubió Coromina és DEA en història contemporània (UdG).

Article realitzat amb el suport del Comissionat per a Universitats i Recerca del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu.